

The Abraham Arbesfeld
Kollel Yom Rishon
Sunday Morning Learning Program for Men

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

*Laws of
Erev Rosh
Hashana*

Rabbi Yona Reiss
יז' אלול תשס"ט • September 6, 2009

א. תקיעת שופר

(1 רמ"א – אר"ח (תקפא:ג))

אין נופלים על פניהם בער"ה בתפלה, אע"פ שנופלים על פניהם באשמורת בסליחות, ואין תוקעין בערב ראש השנה (מנהגים).

(2 משנה ברורה (שם ס"ק ד'))

ואין תוקעין וכו' - להפסיק בין תקיעות דרשות לתקיעות דחובה [ואף כשחל יום א' של ר"ה בשבת ג"כ אין תוקעין בע"ש]. ומ"מ מותר לתקוע להתלמד דדי כשמפסיק בביהכ"נ אבל במנהגים כתב הטעם כדי לערבב השטן א"כ אין לתקוע כלל ובא"ר בשם ספר אמרכל משמע דלהתלמד שרי בחדר סגור:

(3 חכמת שלמה (סי' תקפא'))

עוד נראה לפענ"ד טעם נכון מדוע אין תוקעין בערב ר"ה מפני שבר"ה מברכין שהחיינו על הופר ואם היו תוקעין בכל יום אם כן אינו דבר חדש דאמול גם כן היו תוקעין ואף דהתם הוי בתורת רשות וכאן לשם מצוה דאורייתא מכל מקום על כוונה לבד בלי מעשה לא שייך לברך שהחיינו אבל אם אין תוקעין בערב ר"ה דומה כעין שמבואר בהלכות שהחיינו דפרי המתחדש ב' פעמים בשנה מברכין שהחיינו כן ה"נ ניהו דתקעו מקודם כיון דהפסיק יום אחד שייך לברך שהחיינו וזה טעם נכון לפענ"ד ודוק בעזה"י. עוד נלפענ"ד טעם חדש כיון שאמרו חז"ל שמה"ש שואלים אימתי ר"ה ומשיב הקב"ה אני ואתם נלך לב"ד הגדול שבירושלים ואם כן מוכח דקביעות ר"ה תליא ביד ישראל וצריך שהם יקבעו יום הדין. ולפ"ז בימי הבית שהיו מקדשין החדש היה אפשר לעשות כן שהיו מקדשין ביומו אבל עתה שאין ב"ד וא"כ במה נקבע ר"ה לכך נראה שנתקן לתקוע שופר בכל החודש ובערב ר"ה מפסיקין וא"כ בהפסקה זו ניכר שמחר יהיה ר"ה אבל אם לא היו תוקעין כלל באלול או היו תוקעין אף בערב ר"ה אז לא היה נודע אימתי ר"ה רק ע"י תקיעות החדש בער"ה מפסיקין ניכר שיהי' למחר ר"ה והוי זה קביעות מאתנו וזה נראה פירוש הפסוק תקעו בחודש שופר בכסא ליום חגיגו כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב ונראה כוונתו דאמר דראוי לתקוע בשופר בכל החודש והיינו מכח דהוי בכסא ליום חגיגו ואי אפשר לפרשו להדיא לכך צריך לתקוע בכל החודש להיות דרך רמז נסתור וניכר אימתי ר"ה והטעם בזה הוא כי חוק לישראל הוא שזה הוה חוק לישראל להיות הם קובעים המשפט לאלהי יעקב וכיון דבעינן שהם יקבעו המשפט לכך צריך להיות באופן זה ואתי שפיר ודוק.

ב. אמירת תחנון

(4 שו"ע – אר"ח (תקפא:ג))

אין נופלים על פניהם בער"ה בתפלה, אע"פ שנופלים על פניהם באשמורת בסליחות, ואין תוקעין בערב ראש השנה (מנהגים).

(5 משנה ברורה (שם))

אע"פ שנופלים ע"פ באשמורת - היינו אף אם נמשך על היום מפני דרוב פעמים רגילין לסיים קודם עלות השחר תקנו לנפול אף אם אירע פ"א שממשך על היום:

(6 טור – אר"ח (סי' תקפא'))

ורוחצין ומסתפרין ע"פ המדרש א"ר סימון כתיב כי מי גוי גדול וגומר ר' חנינא ור' יהושע אומרין איזו אומה כאומה זו שיודעת אופיה של אלהיה פי' מנהגיו ודיניו שמנהגו של עולם אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו ואין חותך צפרניו לפי שאינו יודע איך יצא דינו אבל ישראל אינן כן לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחין זקנם ומחתיכין צפרניהם ואוכלין ושותין ושמים בר"ה לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס לפיכך נוהגין לספר ולכבס בער"ה ולהרבות מנות בר"ה ומכאן תשובה למתענין בר"ה ונוהגין באשכנז שאין נפילת אפים בער"ה כמו בשאר ע"י אע"פ שנופלין על פניהם בבקר באשמורת:

(7 דרישה (שם אות ב'))

כמו בשאר עיר"ט. ולא הוי טעמא מפני שהוא יום כניסת החג, וזה אינו דגם בשאר ימים שלפניהם אין אומרים תחנון, בפסח כל חדש ניסן, וגם ערב שבועות ג"כ מטעם דאין אומרים תחנון מר"ח סיון, וכן מיוה"כ עד סוכות אין אומרים תחנון (מר"ח סיון) וכן ערב יוה"כ הוא יו"ט לעצמו.

(8 חדושי הגהות שם (נדפס במהדורת שירת דבורה))

עיי"ש היטב בגמרא ג ע"ב ושם איתא י"ח אלף עולמות, ועיין מגן אברהם סק"א, ועיין זהר ח"א כד ע"א ובזהר ח"ג רכו ע"ב, ובלבוש סימן זה סעיף א מביא זה בשם מדרש:

(9 שו"ע – אר"ח (קלא:ו))

נהגו שלא ליפול על פניהם בט"ו באב, ולא בט"ו בשבט, ולא בר"ח, ולא במנחה שלפניו, ולא בחנוכה, וי"א גם במנחה שלפניו, (וכן נוהגין). בפורים, אין נופלים על פניהם (בל"ג בעומר אין נופלין, בעי"כ אין נופלין, וכן בערב ר"ה אפי' שחרית, מנהגים).

(10 משנה ברורה (שם ס"ק לג'))

בפורים - היינו בשני ימים וכן בפורים קטן בשנה מעוברת ובכל אלו אין אומרים גם במנחה שלפניו וכן בל"ג בעומר מלבד בער"ה ובעיר"כ אומרים במנחה שלפניהם:

(11) ערוך השלחן (תרכד ז):

וכולם נחשבים ימי שמחה והמדקדקים מתחילין מיד לעשות הכנת הסוכה במוצאי יוה"כ כדי להתחיל במצוה מיד ויקויים בנו ילכו מחיל אל חיל ומי שאין לו מה לעשות ילמוד קצת ממס' סוכה או מדיני סוכה ולמחרת ביוה"כ יתחיל לעשות הסוכה מיד ומצוה הבאה לידך אל תחמיצנה והמנהג להתפלל שחרית במוצאי יוה"כ בבוקר שלא יהא מקום לשטן לקטרג ומי שמתענה תענית חלום במוצאי יוה"כ א"צ למיתב תענית ותענית ואע"ג שאין מתענין בהם מ"מ למיתב תענית לתעניתו אינו אלא בשבת ויו"ט:

ג. התרת נדרים**(12) שערי תשובה (תקפא א):**

יש נוהגים לעשות התרת נדרים באלול והרמז לא יחל דברו ככל ס"ת אלול ע"ש ועיין לקמן סוף ס"ק ז':

(13) ערוך השלחן (תקפא ב):

ויומנהג להתיר נדרים בער"ה [ומנהג נזיפה שבסידורים אין לעשות] [עש"ת ססק"ט]:

קרובים:**(14) רע"א – יו"ד (סי' רכב ג):**

ובקרובים. נלע"ד דאשה לא דדוקא קרובים דאין הפסול בגופו דראוי לדון למי שאינו קרובו וכן בלילה הלילה גורם וליכא פסול בגברא.

פירוט הנדר:**(15) שו"ע – יו"ד (רכח יד):**

קודם שיתירו צריך שיפרט להם הנדר והסיבה שבשבילה נדר. ואם לא פרט, אין התרתן התרה. ומיהו כשיפרוט לאחד מהמתירין, סגי.

(16) אלף המגן על המטה אפרים (תקפא קא):

ומה שכ' בנוסח התרת נדרים לומר אף שמצד הדין המבקש התרה צריך לפרט הנדר אך דעו נא רבותי כי אי אפשר לפרטם כי רבים הס' צריכין לידע כי זה אינו מועיל אלא לנדרים ששכח. אבל לנדרים שלא שכח וזוכר אותן וצריך להתירם צריך לפרט הנדר. ואם לאו אין מתירין לו. ומ"מ די כשיפרט הנדר לפני אחד מהמתירין. כמו שכ' כ"ז בהפוסקים ואחרונים:

(17) ספר קינוי נדרים לרב שלמה קלוגר (ח"ג):

שו"ת על שו"ע יו"ד סימן רכח,, אות יב' ד"ה גם עד "לכך שוב א"צ לפרט".

"חוץ מנזירת שמשון":

עיין פ"ת יו"ד סימן קלט ס"ק ו' "ודע דמה" עד "וכדנזכר בש"ך", בס' קינוי נדרים הנ"ל "ובהנ"ל מיושב מה שתמה מנזירות שמשון" עד סוף הדיבור, ועיין בנין ציון סימן פא'.

אמירת כמה אנשים ביחד:**(18) מטה אפרים (סי' תקפא ס"ק מט):**

ולפעמים כדי למהר שיהיה כל הצבור חוזרים חלילה אומרים שלשה יחד זוג זוג ואין לעשות כן כ"א בעת שהשעה דחוקה.

מסירת מודעה לעתיד:**(19) תלמוד בבלי – מס' נדרים (כג):**

והרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל, ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר. אי זכור, עקריה לתנאיה וקיים ליה לנדריה!

(20) ר"ן (שם):

ונראה שמה שאומרים קצת קהלות ביה"כ כל נדרי ואסרי וכו' לדבר זה הם מתכוננים לבטל נדרים שידרו לאחר מכן אלא שלשונם משובש שנראה מלשונם שהם מתירין נדרים שעברו וזה אין לו ענין אלא נדרים הבאים לאחר מכן אלא שרבינו יעקב ז"ל היה מתקן הלשון כדי שיהא משמעותו להבא לומר כל נדרי ואסרי די אסרנא ודי חרמנא כולו קמוץ כדי שיהא נראה להבא ואין ראוי לומר כן כדי שלא יקלו ראשם בנדרים דהא תנא מסתם לה סתומי

(21) ש"ע – יו"ד (ריא ב):

מי שהתנה ואמר: כל נדרי שאדור עד זמן פלוני יהיו בטלים, ונדר בתוך הזמן, אם הוא זוכר לתנאו בשעת הנדר, נדרו קיים שהרי מבטל תנאו בשעה שנודר; ואם אינו זוכר לתנאו בשעת הנדר, התנאי קיים והנדר בטל. ויש אומרים שאין התנאי מועיל לבטל הנדר, אלא אם כן יזכרנו תוך כדי דיבור לנדר ויאמר בלבו שהוא סומך על התנאי, ויש לחוש לדבריהם.

(22) רמ"א שם (סעיף א')

והא דאמרינן כל נדרי בליל יום כפורים הוי כאילו התנו בהדיא ומכל מקום לא סמכינן על זה להתיר בלא שאלה לחכם, כי אם לצורך גדול (מהרי"ו סימן ב').

(23) שו"ת שלמת חיים (ב:לח)

מי שמסר מודעה בערב ר"ה לבטל כל נדרי, וכל מנהגי מצוה שלא יחשבו כנסרים כנהוג מהו אם צריך אח"כ לחוש במנהגי מצוה מחשש נדר – והנה אף לדעת הי"א בסי' רי"א דסובר אם נדר אח"כ ולא זכר בשעה מעשה את מסירת המודעה הוי נדר אולי זה דוקא אם נדר בפירוש אבל הכא שעשה את המצוה בסתם יוכל להיות דאדעתו הראשונה הוא עושה דלא יהי' ע"ז שום חשש נדר ובאופן שהוא אינו רוצה שיהי' עליו נדר (אע"פ שזה תועלת לענין לזרוזי נפשי' גם לענין גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה קדושין לא).
(תשובה) מסתברא כדבריו דדוקא אם גדר בפירוש

ד. תענית בערב ראש השנה**(24) תלמוד ירושלמי – מס' תענית (ב:ב)**

רבי יונתן ציים כל ערובת ריש שתא רבי אבון ציים כל ערובת שובא רבי זעורה צם תלת מאוון צומין ואית דאמרי תשע מאוון ולא חש למגילת תענית רבי יעקב בר אחא מפקד לספריא אין אתא איתא מישאלינכון אימרון לה בכל מתענין חוץ משבתות וימים טובי' וראשי חדשי' וחולו של מועד וחנוכה ופורים

(25) שו"ע – או"ח (תקפא:ב)

נוהגים להתענות ערב ר"ה. הגה: והמדקקים נהגו שכל אחד מתענה העשרה ימים (מרדכי ספ"ק דר"ה וריש יומא), וכן נכון לעשות. וכל אלו התעניות אין צריכין להשלים, ואין קורין בהם ויחל, אפילו ערב ראש השנה, וע"ל סי' תקס"ב סעיף ב', ואם חל ברית מילה בערב ר"ה, יכולים לאכול (ב"י בשם תשובה אשכנזית). ורבים נוהגין לאכול בערב ראש השנה קודם עלות השחר (מהרי"ל); משום חקות העמים הנוהגים להתענות בערב חגיהם ויכולין לאכול בלא תנאי אחר שכן נהגו (ד"ע).

(26) משנה ברורה שם

ואין קורין בהם ויחל וכו' - והיינו אפילו אותן שמתענין וקורין ויחל בכל ער"ח [פ"ת] ואין אומרים או"א ברכנו בברכה וכו' לפי שאינו ת"צ:

(27) טור – או"ח (סי' תקפא')

נוהגין באשכנז לתקוע בכל בוקר וערב אחר התפלה ויש מי שמרביץ לומר סליחות ותחנונים מר"ח אלול ואילך לרב כהן צדק מנהג ב' ישיבות לומר סליחות ותחנונים בעשרת ימי תשובה וכן אמר רב עמרם בעשרת ימי תשובה משכימין לב"ה בכל יום ומתחיל ש"צ אשרי וקדיש ומתחיל תחנונים ומסיים ואנחנו לא נדע וקדיש ואמר רב האי מנהג לומר תחנונים בהנך עשרה ימים לחוד ושמענא דבמקצת אתרוותא קיימי מר"ח אלול ואמרי רביה סליק משה להר בפעם ג' ונחית בלוחות שניות ב"ה וכל המוסיף לבקש רחמים זכות הוא לו ואינו מנהגינו כהנך דקיימי מר"ח אלול ומנהג אשכנז כשחל ר"ה ביום ה' או בשבת אז מתחיל ביום ראשון שלפניו לעמוד באשמורת הבקר ואמרי' סליחות ותחנונים ורוב צבור מתענין ומתפללין תפלת תענית וכשחל ר"ה בב"ג אז מתחילין ביום ראשון בשבוע שלפני השבוע שחל ר"ה לחיות בתוכה. נוהגין באשכנז להתענות כולם בער"ה וסמוך לזה ממדרש ר' תנחומא ולקחתם לכם ביום הראשון וכי ראשון הוא והלא ט"ו הוא אלא ראשון לחשבון עונות

(28) רמ"א – או"ח (תקסב:א)

מיהו נוהגין להתפלל עננו אע"פ שאין משלימין עד צאת הכוכבים, וכן דעת מקצת רבוותא (תה"ד סימן קנ"ז); ונראה לי דדוקא ביחיד דאומר עננו בשומע תפלה, דבלאו הכי יכול להוסיף כמו שנתבאר לעיל סי' קי"ט, אבל ש"צ לא יאמר עננו אא"כ משלימין, וכן נוהגין.

(29) משנה ברורה (שם)

(ח) אבל ש"ץ וכו' - היינו בתפלת חזרת הש"ץ דמוסיף ברכה מיוחדת ע"ז בין גואל לרופא אבל בתפלת הלחש גם הוא יאמר עננו קודם כי אתה שומע ועיין בבה"ל:

(ט) שאין רגילות לקבלם בתפלה - שמקובלים ועומדים מכח מנהגם וגם התענית הוא רק לצעורי בעלמא משום תשובה שיתכפרו עונותיו ולפ"ז אותן הנוהגין להתענות לעולם יום א' של סליחות וער"ה א"צ קבלה והשלמה כיון שמקובלים מכח מנהגם:

(30) מחצית השקל (סי' תקפא' ד"ה א"צ להשלים)

אין צריך להשלים אפי' בער"ה. וכתב רמ"א ר"ס תקס"ב דאע"פ דאין משלימים המנהג לומר היחיד עננו בש"ת וכ' שם מ"א היינו אם פ"י בשעת קבלת תענית שלא להשלים. אפי' התענה רק עד מנחה גדולה מתפלל עננו. ודוקא שלא אכל קודם שהתפלל. וט"ז שם כתב דטוב לדלג שני תיבות צום תעניתנו. ומ"מ כתב מ"א שם ס"ק ה' דמנהג להתענות י' ימי תשובה עד אחר י"א שעה פחות רביעי. אבל עכשיו רבים נוהגים שלא להתענות כ"א עד זמן מנחה גדולה ומתפללים תחלה מנחה גדולה.

(31) בית יוסף (סי' תקפא:ד)

ומסתפרין על פי המדרש אמר רבי סימון כתיב כי מי גוי גדול וגו' שידוע אופייה של אלהיה. פירוש שהם פירשו גדול מלשון גידול כלומר שנתגדלה עם אלהיה ויודעת מדותיו:

ה. טבילה**(32) רמ"א – או"ח (תקפא:ד)**

(ויש נוהגין לטבול בערב ראש השנה משום קרי). (כל בו) ויש מקומות נוהגין לילך על הקברות ולהרבות שם בתחנונות, ונותנים צדקה לעניים (כל בו).

(33) דרכי משה (תקפא:ד)

כתב הכלבו (סי' סד) בערב ר"ה נוהגין להתענות ולתת צדקות גדולות ולטבול בנהר ואין מברכין על טבילה זו, ומוהר"ם היה נוהג לשפוך על גופו ט' קבין מים חמין שהם רט"ז בצים במקום טבילה זו דאינה אלא משום טהרה ולא משום חובה עכ"ל. והמנהג הוא לטבול, ועי' לקמן סי' תר"ו (ד"מ אות ג'). כתב מהרי"ל (הל' ראש השנה סי' ג') דנוהגים בערב ר"ה וערב יוה"כ לילך על הקברות למען הכניע עצמו ליום הדין, והמנהג בזמן הזה לומר על הקברות תחינות ובקשות כי בעוד לבו נכנע תפלתו רצויה ודעת המתים מהני כמו שמצינו בכלב שנשתטח על קברי אבות.

(34) משנה ברורה (תקפא:כו)

נוהגין לטבול וכו' - ואם אינו יכול לטבול משום צינה יראה לשפוך על גופו ט' קבין מים. ולא יקדים לטבול עד שעה קודם חצות היום [ח"א].

(35) רא"ש – מס' יומא (ח:כד)

ונהגו לטבול בערב יום הכפורים. ואמר רב עמרם טובל אדם בשבע שעות ומתפלל תפלת המנחה. ואמר רב סעדיה בעלייתו מלטבול מברך על הטבילה ואין דבריו נראין בזה שלא מצינו בהש"ס רמז לטבילה זו ואין לה יסוד נביאים ולא מנהג נביאים. ולא עדיפא מערבה (סוכה מד ב) דאמר ליה חביט חביט ולא בריך קסבר מנהג נביאים הוא. ואי משום דא"ר יצחק (ר"ה טז ב) חייב אדם לטהר עצמו ברגל היינו לטהר עצמו מכל טומאות ואפי' מטומאת מת ולהזות עליו שלישי ושביעי. והאידנא אין לנו טהרות וכיון שאין בעלי קריין טובלין כל השנה כולה גם אין חובה לטבילה זו ואין לברך עליה אלא שנהגו העולם לטהר עצמן מקרי לתפלת יום הכפורים. וסמכו אמדרש תנחומא בפרשת ואתחנן ביום הכפורים שהם נקיים כמלאכי השרת:

עיי' שאגת אריה סימן סז'

(36) דרכי משה – או"ח (תרו:ג)

וכן נוהגין. ומאחר שטעם הטבילה זו משום קרי פשיטא שאין צריך לטבול רק פעם אחת. וכ"כ מהר"י וייל בדרשה (שו"ת סי' קצא) שאותן שטובלין ג' פעמים ואומרים וידוי במים מנהג שטות הוא, דלא כמהרי"ל (מנהגים עיוה"כ אות ד') שכתב דיש לטבול ג' פעמים וכתב (מהרי"ל שם) דלא מהני הטלת ט' קבין מים על ראשו דהטעם בזה משום דהוי כגור המתגייר וצריך טבילה. וכתב עוד (מהרי"ל שם) דאם טעמא מדום קרי, אשה ששמשה תוך ג' ליו"כ צריכה לכבד ביתה, ואם לאו לא מהני טבילה שתפלוט שכבת זרע, ועם הוא סמוך לוסתה לא תכבד ביתה ולא תטבול שלא תשחית זרעה. ועיי' מ"ש לעיל סימן תקפ"א (אות ד).